

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра Бухгалтерського обліку та аудиту

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

_____ (підпис)

“ ____ ” _____ 201__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 071 «Облік та оподаткування»

за магістерською програмою професійного спрямування
«Облік, аудит і оподаткування в управлінні підприємницькою діяльністю»

на тему: «Теоретико-методичні засади обліку і аудиту розрахунків із
дебіторами та кредиторами (на прикладі
КП «Теплопостачання м. Одеси)»»

Виконавець:

студент Обліково-економічного
факультету
Короленко Максим Вікторович

_____ (підпис)

Науковий керівник:

д.е.н., професор
(науковий ступінь, вчене звання)
Лоханова Наталія Олексіївна

_____ (підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ ІЗ ДЕБІТОРАМИ ТА КРЕДИТОРАМИ	7
1.1. Сутність та класифікація дебіторської та кредиторської заборгованості.....	7
1.2. Оцінка дебіторської та кредиторської заборгованості та порядок формування резерву сумнівних боргів.....	15
1.3. Синтетичний та аналітичний облік дебіторської та кредиторської заборгованості.....	21
1.4. Порівняльна характеристика обліку дебіторської та кредиторської заборгованості згідно П(С)БО та МСБО.....	27
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ НА КП «ТЕПЛОПОСТАЧАННЯ М. ОДЕСИ»	32
2.1. Організаційно-економічна характеристика КП «Теплопостачання м. Одеси».....	32
2.2. Особливості і порядок обліку розрахунків із дебіторами та кредиторами на прикладі КП «Теплопостачання м. Одеси».....	36
2.3. Шляхи вдосконалення обліку дебіторської та кредиторської заборгованості на КП «Теплопостачання м. Одеси».....	43
РОЗДІЛ 3. АУДИТ, АНАЛІЗ І ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ У ТЕОРЕТИЧНОМУ ТА ПРАКТИЧНОМУ АСПЕКТІ	49
3.1. Мета, завдання та джерела аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості.....	49
3.2. Методика проведення аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості.....	51

3.3. Оцінка ефективності системи внутрішнього контролю дебіторської та кредиторської заборгованості.....	62
3.4. Аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості на об'єкті дослідження.....	70
3.5. Економіко-математичне моделювання процесу управління заборгованістю на підприємстві.....	76
ВИСНОВКИ.....	91
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	96
ДОДАТКИ.....	100

ВСТУП

Стабільність економіки країни неможлива без фінансової стійкості окремих організацій. На стійкість впливають різні чинники: положення підприємства на товарному ринку; його потенціал у діловому співробітництві; наявність неплатоспроможних дебіторів; ефективність господарських і фінансових операцій і т.п.

Актуальність теми дипломної роботи обґрунтована тим, що динаміка зміни дебіторської і кредиторської заборгованості, їх склад, структура і якість, а також інтенсивність їх збільшення або зменшення дуже впливають на оборотність капіталу, вкладеного в поточні активи, а, отже, на фінансовий стан підприємства. Дебіторська і кредиторська заборгованість є неминучим наслідком існуючої в системі грошових розрахунків між організаціями, при якій завжди є розрив часу платежу з моментом переходу права власності на товар, між пред'явленням платіжних документів до оплати і часом їх фактичної оплати. Така ситуація призводить до істотного збільшення ризиків при продажу товарів, проведення робіт, наданні послуг з відстрочкою платежу.

Мета дипломної роботи - вивчити стан обліку дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві КП «Теплопостачання м. Одеси», виявлення тенденцій та проблем в організації обліку розрахунків з дебіторами та кредиторами і розробка на цій основі системи пропозицій по їх вирішенню.

Виходячи із зазначеної мети **основними завданнями** є:

- дати економічну характеристику заборгованостей;
- вивчити практику обліку заборгованостей;
- розглянути теоретичні аспекти аудиту розрахунків з дебіторами та кредиторами;
- провести аудиторську перевірку розрахунків з дебіторами та кредиторами у КП «Теплопостачання м. Одеси»;

— скласти аудиторський висновок, на підставі якого дати рекомендації щодо вдосконалення системи розрахунків з дебіторами і кредиторами у КП «Теплопостачання м. Одеси».

Об'єктом дослідження послужили практичні матеріали бухгалтерського обліку аналізованого підприємства.

Предмет дослідження – розрахунки із дебіторами та кредиторами на КП «Теплопостачання м. Одеси».

Методи дослідження, використані в роботі: системний підхід, інші наукові підходи, аналіз і синтез, класифікація та узагальнення, застосована комп'ютерна програма Microsoft Excel.

Інформаційна база дослідження. Теоретичною та методологічною основою дипломної роботи послужили Закони України, діючі нормативні документи, що регулюють питання бухгалтерського обліку та фінансової звітності, монографічні праці видатних вітчизняних і зарубіжних вчених економістів, а також публікації в періодичних виданнях з досліджуваних проблем, наукові праці Голова С., Стоуна Д., Хітчинга К., Лищенко О., Кірейцева Г., Борисова А., Бутинця Ф., Горецької Л., Костюченка В., Бланка І.

Дефіцит грошових коштів в економіці та неплатоспроможність багатьох підприємств зробили питання роботи з дебіторами та кредиторами одними з найголовніших.

Також дана проблема управління дебіторською та кредиторською заборгованістю в значній мірі ускладнюється ще і недосконалістю нормативної та законодавчої бази.

Так як дебіторська заборгованість відноситься до високоліквідних активів організацій, які мають підвищений ризик, великий обсяг простроченої та безнадійної дебіторської заборгованості істотно збільшує витрати на обслуговування позикового капіталу, підвищує витрати організації, зменшує фактичну виручку, рентабельність та ліквідність оборотних коштів, що негативно позначається на фінансовій стійкості, підвищує ризик фінансових втрат компанії,

На відміну від виробничих запасів і незавершеного виробництва, які не можуть бути різко змінені, дебіторська заборгованість являє собою досить динамічний елемент оборотних коштів, істотно залежить від прийнятої в організації політики щодо покупців продукції. Оскільки дебіторська заборгованість є знерухомлення власних оборотних коштів, тобто вона в принципі не вигідна організації, то з очевидністю напрошується висновок про її максимально можливе скорочення. Дебіторська заборгованість може бути зведена до мінімуму, якщо побудувати на підприємстві ефективну систему управління

Управління дебіторською заборгованістю, також як і кредиторської є частиною політики підприємства в області управління оборотними коштами, і полягає вона в оптимізації загального розміру даного виду заборгованості та забезпечення своєчасного її стягнення. Тому управління дебіторською та кредиторською заборгованістю потрібно здійснювати на всіх етапах взаємодії з контрагентами, як на стадії проведення переддоговірних процедур, так і на стадії фактичного виконання визначених у договорі зобов'язань. [31, с.11]

В даний час існує досить багато інструментів управління дебіторською та кредиторською заборгованістю - починаючи від оцінки платоспроможності контрагента, правильного вибору форми та оплати поставки, визначення гранично допустимої величини дебіторської та кредиторської заборгованості і закінчуючи факторингом і зверненням в колекторські агентства.

У зв'язку з вищесказаним аудит розрахунків з дебіторами і кредиторами набуває все більшого значення. Великий інструментарій щодо їх обліку, контролю і стягненню підтверджує актуальність теми дослідження.

за авансові виплати залишків на рахунках, фінансовому менеджеру слід порівняти дохід від грошових коштів, одержуваних в результаті прискорених платежів, із сумою знижки.

Кредиторська заборгованість відбиває вартісну оцінку фінансових зобов'язань підприємства перед різними суб'єктами економічних відносин. Кредиторська заборгованість входить до складу його короткострокових пасивів і повинна бути погашена в термін, що не перевищує 12 місяців після звітної дати.

Для поліпшення фінансового становища аналізованого підприємства необхідно:

- стежити за співвідношенням дебіторської і кредиторської заборгованості. Значне перевищення дебіторської заборгованості створює загрозу фінансової нестійкості підприємству і робить необхідним залучення додаткових джерел фінансування.
- по можливості орієнтуватися на збільшення кількості замовників з метою зменшення ризику несплати монопольним замовником.
- контролювати стан розрахунків за простроченими заборгованостями. В умовах інфляції всяка відстрочка платежу призводить до того, що підприємство реально отримує лише частину вартості виконаних робіт. Тому необхідно розширити систему авансових платежів.
- своєчасно виявляти неприпустимі види дебіторської і кредиторської заборгованості, до яких відносяться: прострочена заборгованість постачальникам, у бюджет; кредиторська заборгованість за претензіями, наднормативна заборгованість по стійких пасивах, товарах відвантажених, не оплачені в строк постачальники і покупці, заборгованість за розрахунками відшкодування матеріального збитку, заборгованість за статтею «інші дебітори».

Роль і місце кредиторської та дебіторської заборгованості в процесах формування джерел фінансових ресурсів і напрямків їх використання та розміщення.

Реальним джерелом формування фінансових ресурсів підприємства можна вважати кредиторську заборгованість у вигляді одержаних авансів. Дійсним і чітко визначеним напрямком розміщення фінансових ресурсів є дебіторська заборгованість за виданими авансами.

Джерелом формування і одночасно напрямком розміщення фінансових ресурсів є кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги. Напрямок розміщення і майбутнє джерело формування фінансових ресурсів – це дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги.

Інші види кредиторської заборгованості в грошовій формі є джерелами фінансових ресурсів при умові виникнення заборгованості через несплату коштів, а не реальну їх відсутність. Інші види дебіторської заборгованості в грошовій формі є напрямками розміщення і використання фінансових ресурсів в попередніх періодах та можливими джерелами формування фінансових ресурсів в майбутньому.

Перспективні дослідження проблеми формування і використання дебіторської і кредиторської заборгованості в якості специфічних джерел і напрямків розміщення фінансових ресурсів полягатимуть:

- у визначенні оптимальних строків погашення дебіторської заборгованості з урахуванням строків виплат кредиторської заборгованості (можливо з використанням математичних моделей і програмних продуктів);
- у визначенні оптимальних строків погашення кредиторської заборгованості з урахуванням строків надходжень дебіторської заборгованості (можливо з використанням математичних моделей і програмних продуктів);
- у визначенні методів мінімізації розривів в часі між надходженнями від дебіторів і виплатами кредиторам з урахуванням загальної ліквідності суб'єкта господарювання, строків сплати податків (зборів) до бюджету та інших факторів.

Результати дипломної роботи дозволили сформулювати також наступні висновки:

— Визначено економічну сутність поняття «дебіторська заборгованість» на основі логічного синтезу наукових точок зору, що мають документальне підтвердження, яке надає право на отримання боргу у вигляді грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів. Дане поняття виступає теоретичною базою для ідентифікації об'єкта управління та прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

— Удосконалено класифікацію дебіторської заборгованості за рахунок відокремлення й обґрунтування сукупності ознак та їх складових, на підставі чого виділено чотири підходи до її характеристики та введено додаткові класифікаційні ознаки: в залежності від керованості, що передбачає розподіл дебіторської заборгованості на керовану та некеровану; в залежності від доцільності надання відстрочки платежу, що передбачає розподіл на доцільну та недоцільну, застосування яких дозволить поліпшити інформаційну базу для прийняття зважених й обґрунтованих рішень щодо управління дебіторською заборгованістю.

— Систематизовано методи управління дебіторською заборгованістю, що становить об'єктивне підґрунтя для розробки методичного підходу до інкасації дебіторської заборгованості.

Значне перевищення дебіторської заборгованості завжди загрожує фінансовій стійкості підприємства і потребує залучення додаткових джерел фінансування. Відомо, що за умов інфляції будь-яка відстрочка платежу призводить до того, що підприємство-виробник реально одержує лише частину вартості реалізованої продукції. Тому підприємству інколи вигідніше зробити знижку на реалізований товар за умови швидкої оплати рахунка (наприклад, у десятиденний строк), ніж втратити більшу суму в результаті інфляції. Значна питома вага в складі джерел коштів підприємства, як відомо, належить позичковим коштам, у тому числі й кредиторській заборгованості. У процесі виробничої діяльності часто трапляються випадки, коли кредиторська заборгованість значно перевищує дебіторську. Деякі економісти-теоретики вважають, що це свідчить про раціональне використання коштів, оскільки

підприємство залучає в оборот більше коштів, ніж відволікає з обороту. Але бухгалтери-практики оцінюють таку ситуацію тільки негативно, оскільки підприємство мусить погашати свої борги незалежно від стану дебіторської заборгованості.

Таким чином, КП «Теплопостачання міста Одеси» для оптимізації обсягів дебіторської і кредиторської заборгованості та підвищення ефективності функціонування системи внутрішнього контролю рекомендується:

- посилити контроль за своєчасністю сплати дебіторської заборгованості контрагентам підприємства;
- підтримувати оптимальний залишок коштів на поточних рахунках з метою запобігання виникнення інфляції внаслідок акумулювання на ньому значних грошових коштів або їх нестача;
- посилити взаємозвірки дебіторської заборгованості по строкам їх погашення;
- розробити пакет робочих документів контролера для організації ефективного процесу контролю за дебіторською та кредиторською заборгованістю;
- розробити комплекс заходів щодо пошуків можливих шляхів збільшення кількості покупців і замовників підприємства з метою зменшення ризику несплати боргів;
- своєчасно здійснювати контроль за співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованості;
- впровадити практику лімітування дебіторської заборгованості як в загальних обсягах, так і в розрахунку на кожного дебітора і періодично переглядати граничні суми.

Отже, аналізуючи дані дебіторської і кредиторської заборгованості, необхідно вивчити причини виникнення кожного виду заборгованості, виходячи з конкретної виробничої ситуації на підприємстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» затверджений наказом Верховної Ради України №996-XIV від 16.07.1999 (із змінами та доповненнями). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
2. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій; Інструкція від 30.11.1999 № 291. (остання редакція від 18.03.2014). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>
3. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ), включаючи Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (МСБО) та тлумачення станом на 12 березня 2013 р. - Ч.1. - К., 2013. - 1272 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_010
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 "Дебіторська заборгованість" затверджений наказом Міністерства фінансів України №237 від 08.10.1999 (із змінами та доповненнями). [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» затверджений наказом Міністерства фінансів України №237 від 08.10.1999 (зі змінами та доповненнями). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00>
6. Атамас П.Й. Бухгалтерський облік у галузях економіки: Навчальний посібник - 2-ге видання, перероблено та доповнено - К.: ЦУЛ, 2010.- С. 392.
7. Бескоста Г.М. Розробка концептуальних основ забезпечення контролю якості аудиту дебіторської заборгованості / Г.М. Бескоста // Ефективна економіка. - 2013 - № 9. - с. 36-40.

8. Бланк И.А.: словник-довідник фінансового менеджера / И.А. Бланк. - К.: Ника-Центр, 1998. - С. 478-480.
9. Борисов А.Б. Великий економічний словник / А.Б. Борисов. - М.: Кн. мир, 1999. – С. 892-895.
10. Боровик О. А. Прогнозування регіональної структури дебіторської та кредиторської заборгованості за системним підходом / О. А. Боровик // Формування ринкових відносин в Україні. - 2007. - № 3 (70) - С. 133-138.
11. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник [для студ. спец. «Облік і аудит» ВНЗ]/Ф.Ф. Бутинець. - Житомир: ПП «Рута», 2009. - 912 с.
12. Власова І.О. Облік розрахунків з дебіторами та кредиторами: дис.. канд..екон.наук: 08.06.04 «бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / І.О. Власова. - Д., 2004. - с.87.
13. Воляннюк І. А. Облікові та податкові аспекти аудиту безнадійної дебіторської та кредиторської заборгованості // Аудитор України – 2013. - №8. - С.27-35.
14. Глінкіна Д. В. Регулювання розрахункових відносин через управління дебіторською заборгованістю / Д. В. Глінкіна // Вісник Східноєвропейського університету економіки та менеджменту. -2007. -№ 1 -2. -С. 80-87.
15. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік та фінансова звітність за міжнародними стандартами: практичний посібник / С.Ф. Голов, В.М. Костюченко. - К.: Лібра, 2004. - С. 878-880.
16. Гуня В. О. Удосконалення класифікації дебіторської заборгованості та її відображення у фінансовій звітності підприємств / В. О. Гуня // Економічний простір. - 2008. - № 19. - С. 124 -131.
17. Знамеровська Т. М. Теоретичні та облікові аспекти дебіторської заборгованості / Т. М. Знамеровська // Аграрний вісник Причорномор'я. – Серія: Економічні науки.- 2009. -№ 49. - С. 61-65.

18. Кияшко О. М. Необхідність облікового забезпечення управління дебіторською заборгованістю підприємства./Кияшко О. М.//Актуальні проблеми економіки. – 2009. - № 3. – С. 190 – 196.
19. Коблянська О.І. Фінансовий облік: Навч. посіб. - к.: Знання. 2004. - 473с. (
20. Лищенко О.Г. Аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством/О.Г. Лищенко, Г.М. Бескота// Держава і регіони: журнал. - Запоріжжя: Гуманіст. Ун-т «Запоріз. ін-т держ. та муніцип. упр.», 2009. - № 1. - С. 114-117.
21. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств: Підручник/ За ред. А.М. Поддєрьогіна: - К.: КНЕУ, 2001. – С. 366-368.
22. Утенкова К. О. Аудит: Навчальний посібник./ К.О. Утенкова - К.: Алерта, 2011. - 408 с.
23. Хома І. Б. Фінансовий аналіз: навч. посібн. / І. Б. Хома, Н. І. Андрушко, К. М. Слюсарчик. – Львів: Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2009. – С. 342-344.
24. Чабанова Н.В. Бухгалтерський фінансовий облік: посібник / Н.В. Чабанова, Ю.А. Василенко. – К.: Академія, 2002. – С. 670-672.
25. Василюк М.М. Механізм управління дебіторською заборгованістю в сучасних умовах господарювання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua
26. Дячук О.В. Місце кредиторської заборгованості в системі управління підприємством / О. В. Дячук, В. В. Новодворська // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. - 2013. - Вип. 10(3). - С. 243-251. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10\(3\)_42](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10(3)_42)
27. Нашкерська Г. Особливості визнання та оцінки поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи і послуги / Г. Нашкерська // Бухгалтерський облік і аудит. - 2009. - № 11. - 135-140
28. Новікова Н. М. Структурно-логічна модель управління дебіторською заборгованістю підприємства // Актуальні проблеми економіки. -2005. -№ 1. - С. 75-82

29. Панченко Я. Звіряючі платежі. Ревізія розрахунків з постачальниками і підрядчиками // Управлінський облік і бюджетування. - 2011. - № 6 - С.32-37.
30. Статівка М.Г. Особливості визнання та оцінки дебіторської заборгованості на вітчизняних підприємствах відповідно до вимог мсфз / М.Г. Статівка // Управління розвитком збірник наукових робіт. - 2012. - № 3(124). - с. 117-120.
31. Ценклер Н. І. Вдосконалення класифікаційних ознак дебіторської заборгованості та їх значення в підвищенні контрольно-аналітичної функції обліку / Н. І. Ценклер, П. Б. Кватирка // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/Nvuu/Ekon/2010_29_1/statti/9.htm